

ALACANT PER A GENT GRAN

1. Mercat Central, Plaça 25 de Maig

Fitxa orientativa

El mercat...

Malgrat els inconvenients inicials i la dificultat de crear un nou mercat, el febrer de 1911 es posa la primera pedra del Mercat Central d'Alacant a l'aleshores plaça de Balmes (hui plaça del 25 de Maig). Fins aleshores, i des de mig segle abans, la ciutat comptava amb dos mercats de dimensions més reduïdes i de discutibles condicions de salubritat: el de la Porta de la Mar i el de Garcia Calamarte (a la plaça Nova). El Mercat Central va tardar onze anys a construir-se i va passar per mans de diversos arquitectes, la qual cosa li atorga, estilísticament, aquell aire eclèctic que el caracteritza.

...i el bombardeig:

Amb tot, un dels episodis més importants de la història recent d'Alacant esdevingut al Mercat no té res a vore amb l'exercici de la compra venda. El 25 de maig de 1938, al voltant de les 11 del matí, les tropes italianes, complint ordres de l'exèrcit de Franco, bombardejaren el mercat i mataren més de 300 persones. A Alacant no hi havia dipòsits d'armes, ni objectius militars, ni fàbriques de municions, fou un bombardeig dirigit a la societat civil, amb la intenció d'atemorir-la i minar la moral dels habitants d'una ciutat que resistí fidel a la República fins al final de la guerra. Els nou avions Savoia italians, bombardejaren dues vegades, de manera que la massacre encara fou més dura. Els cossos foren traslladats als cementeris de Sant Vicent, Novelda i Agost i soterrats en fosses comunes. Alacant patí 46 bombardejors durant la Guerra Civil, però cap com el del Mercat Central.

Però el dia de la ira, el dia del desastre gran i terrible, arribà a Alacant el 25 de maig de 1938. Fou a les onze del matí. Potser no va sonar la sirena, potser hi havia massa soroll, massa gent, al mercat, però ningú no hi va sentir res, ningú no fou capaç d'imaginar que, a mitjan matí, entrarien pel port nou avions italians carregats de mort, ni ningú arribà a pensar mai que l'odi poguera assolir aquell extrem de crueltat.

Joaquim G. Caturla, *L'home de l'estació*, ed. Bromera

La caiguda de les muralles:

Alacant fou una ciutat totalment emmurallada. La primera muralla envoltava la medina musulmana, però a mesura que el poblament cristià es feia gran i deixava desprotegits els seus pobladors es decidí construir una altra muralla per ordre del rei Carles I, l'any 1536. Aquesta muralla baixava per l'espai que hui ocupa la Rambla. Aquí mateix on ens trobem ara hi havia una de les portes d'entrada (el portal de l'Horta) i una torre (la de Sant Francesc).

A mesura que la ciutat anava creixent més enllà d'aquests murs, es convertiren en una molèstia per als ciutadans que no veien l'hora d'enderrocar-los. Després de moltes gestions s'aconseguí als voltans de 1860 i el resultat d'aquesta demolició fou el *Passeig de la Reina*. El 1923 es començà el desballestament per donar-hi cabuda a un ample viari central. A la postguerra fou allargat fins a l'Esplanada i Alfons el Savi.

La plaza de San Cristóbal, recatada y sencilla, era entonces y desde hacía muchos años un centro cívico de la mayor importancia. Desembocaban en ella calles de mucho tránsito, seis en total. La que con el tiempo se llamaría de Argensola, empinada hacia la plaza del Carmen y paso obligado de acceso al Castillo. En su esquina, la de los Santos Médicos continuada por Virgen de Belén hacia el convento y plaza de la Sangre. La de Labradores, que venía desde la Colegiata de San Nicolás, entre fachadas de piedra de casa señoriales, con anchos portalones de claveteadas y recias puertas, habitadas por gentes acomodadas y de abolengo. La calle de Santo Cristo, saliendo a la Rambla o "Carrer del Vall".

"Historias de la Plaçeta de Sant Cristòfol", Agatàngelo Soler Llorca (1973).

Del carrer Llauradors a la catedral de Sant Nicolau:

El carrer de Llauradors, ple de palauets i cases del segle XVIII, conduïx fins a la catedral de sant Nicolau. Entre els palaus del carrer podem destacar el de Maisonnave, actual seu de l'Arxiu Municipal.

L'església catedral de Sant Nicolau de Bari se situa a la plaça de l'Abat Penalva. Es construí sobre una mesquita anterior, en un estil renaixentista tardà o barroc desornamentat. Amb un aspecte sobri, la seua edificació es dugué a terme entre 1616 i 1662, encara que el claustre data del segle XV, malgrat estar reformat. L'any 1959 va ser elevada a catedral, de manera que comparteix la seu catedralícia amb la catedral d'Oriola.

Sant Nicolau fou un sant molt invocat a tota Europa. És el protector dels perills, dels naufragis i dels incendis. El dia 6 de desembre se celebra la seua festa, en què els xiquets solien tenir molt de protagonisme, com succeïx amb els "Nicolauets" de Castalla.

ELS NICOLAUETS

Senyors advocats fadrins i casats, vells i velles, obriu les orelles, que el pobre gall està en treball i la gallina	de la veïna que va pondre vint-i-quatre ous en aquell dijous. Enviaren carta a València i han portat resposta: "Tota gallina fora de porta que no tinga pleit després de morta."
--	---

La plaça de la Santa Faç

La plaça de la Santa Faç es troba darrere de l'edifici de l'Ajuntament de la ciutat. És el punt de partida del pelegrinatge de la Santa Faç que té lloc a la ciutat d'Alacant el segon dijous posterior a Dijous Sant.

El romiatge al monestir de la Santa Faç té més de cinc segles d'antiguitat. És una gran festa alacantina en la qual es recorren els vuit quilòmetres que uneixen la catedral de Sant Nicolau, punt de partida del pelegrinatge, fins a l'arribada al monestir de la Santa Faç, amb la finalitat de veure el llenç en el qual està plasmat, segons la tradició, la imatge de la "faç" de Crist recollida per la Verònica.

Hace 512 años no había sido descubierto aún el continente americano, pero ya disponíamos de un hecho singular que pervive en nuestro imaginario colectivo: la aparición (casualmente encontrada) de la Santa Faç, el rostro de Cristo impreso en un lienzo, según la tradición que se extiende por el Mediterráneo y que convierte a la Verónica en la patrona de las fotocopiadoras. La memoria tiene más fuerza que la devoción, y los recuerdos personales quedarán incluso después de que las salidas al campo en romería hayan sido vencidas definitivamente por los videojuegos, la televisión interactiva, las canciones en un esperanto derivado del spanglish y los ritmos hipnóticos de las neosinfonías. Mientras tanto, aquí estamos, a golpe de paseo, porque mi santa faç (con minúsculas) jamás conoció de iglesias ni de liturgias, misterios o sudarios. Se queda en una expresión cultural y festiva donde el pasado y el presente se funden como carne y piel, hasta calar muy dentro de todos nosotros. Incluso de racionalistas ateos como yo. A fin de cuentas, perduran los tenderetes de siempre para dar salida a productos de artesanía local creados al efecto: el gaiato, la campana de barro blanco, esos grandes caramelos como postes multicolores, los botijos de Agost, el pan de higo... todos ellos resisten el embate de nuevos productos plastificados y de diseño. Es casi una victoria contra este tiempo demoledor.

La ciudad transparente, Mariano Sánchez Soler, 2003

La porta Ferrissa

Encara queden restes d'una de les torrasses laterals de la porta Ferrissa (segles XII - XIII), que donava pas a la ciutat àrab, *madina Laqant*, espai totalment emmurallat. Era doncs una portalada musulmana que va estar constanment reestructurada a la primera mitat del s. XVI. Fou de gran importància militar per a la defensa de la Vila Vella, tant per als vilatans musulmans com per als cristians.

Descrita en diferents cròniques de la ciutat, se sap que tenia un arc de mig punt àrab decorat amb inscripcions alcoràniques a la façana que donava a l'eixida, i que tenia un arc ogival en la que donava a l'interior. Fou enderrocada a mitjan segle XIX per petició dels veïns de la zona per facilitar-hi els accessos.

Tristes guerras
si no es amor la empresa.
Tristes, tristes.

Tristes armas
si no son las palabras.
Tristes, tristes.

Tristes hombres
si no mueren de amores.
Tristes, tristes.

Cancionero y romancero de ausencias
Miguel Hernández

El palau del Marqués del Bosc

En aquest espai també podem contemplar la casa del Marqués del Bosc. Un dels edificis emblemàtics d'aquesta part de la ciutat. El personatge que va donar nom a la casa fou José María de Rojas i Canicia, IV comte de Casa Rojas, VII Marqués de Bosc d'Ares, comte de Torrellano, entre altres títols.

El palau del Marqués de Bosc és un conjunt d'èpoques i estils diferents. Durant la Guerra Civil el palau va ser la seu de l'Ateneu. En l'Ateneu el poeta oriolà Miguel Hernandez oferí una conferència el 21 d'agost de 1937 per contar les seues impressions sobre el conflicte que dessagnava Espanya eixos anys.

Plaça de Santa Maria, el cor de la vila musulmana:

La ciutat musulmana, *madina Laqant*, es corresponia a l'actual barri de la Vila Vella. Era travessada per tres carrers paral·lels, el carrer de Dalt, el d'Enmig i el de Baix (o Vilavella). La plaça de Santa Maria era el centre econòmic i social, on tenia lloc el mercat. Aquí estava la mesquita major, sobre la qual després de la conquesta cristiana va contruir-se la basílica de Santa Maria. Santa Maria és l'església més antiga d'Alacant. L'edifici actual va ser construït entre el segle XIV i XVI en estil gòtic i amb elements renaixentistes. La portada és barroca del s. XVIII.

També en aquesta plaça hi ha l'edifici civil més antic d'Alacant, conegut com l'Assegurada, construït el 1685. Era en el seu origen un magatzem de farina i forment per a assegurar el pa a la ciutat. Però ha tingut diverses funcions després, entre les quals està ser el primer institut de Segona Ensenyança de la ciutat. Actualment és la seu del Museu d'Art Contemporani d'Alacant (MACA). Com que és un espai tan antic està carregat d'història i de llegenda. Una llegenda, per exemple, està vinculada a l'incendi de Santa Maria de 1484 en què la imatge de la Mare de Déu es traslladà miraculosament a Agres i resultà il·lesa. Potser la llegenda més coneguda siga la de la Cara del Moro, vinculada a una de les penyes del Benacantil, que recorda el perfil d'una figura humana.

LA LLEGENDA DE LA CARA DEL MORO

Diu que diuen que en aquells temps medievals, al castell d'Alacant vivia un rei moro que tenia una filla, la princesa, que, com ja podeu figurar-vos, era bellíssima. El cas era que el rei pretenia casar la seua filla amb algun home important i, per trobar-lo, va organitzar una esplendorosa festa nocturna.

Aquella nit la bellesa de la jove va captivar els cors del general Almansur i el d'un jove riquíssim de la comarca. El primer va prometre al rei que, si li concedia la mà de la princesa, ell aniria a Damasc per portar espècies, joies i teixits preciosos. L'altre va oferir de fer una séquia que portaria aigua des de Tibi al peu mateix del Benacantil.

Què hi va passar? Que mentre Almansur anava i tornava de Damasc, l'altre pretendent, amb galanteries i dolces paraules, va enamorar la princesa, encara que no va fer la séquia que havia promés. Quan Almansur va tornar de Damasc amb la seua preciosa càrrega, es va trobar que la princesa estimava l'altre jove. Però el rei, home de paraula, va concedir la mà de la seua filla a Almansur, i aleshores va passar el que va passar...

Ajuntament

Edifici d'estil barroc construït entre 1701 i 1780 sobre l'antiga Casa de la Ciutat, per l'arquitecte Llorenç Chàpuli. És de planta rectangular, amb façana simètrica, composta d'un cos central de tres plantes flanquejat per dues torres de major altura en els extrems. Destaquem les columnes salomòniques de la façana, el Saló Blau d'estil isabelí i l'anomenada "cota zero", que mesura l'altitud sobre el nivell del mar de totes les ciutats de l'Estat. Annex a l'Ajuntament, es poden apreciar restes arqueològiques en el complex anomenat "Alacant, la ciutat descoberta".

EL NIVELL DE LA MAR

Era insòlita aquella imatge de la ciutat reflectida en l'aigua, que ho omplia tot. S'organitzaren per als visitants passeigs en gòndola que eixien del passeig d'en Ramir i anaven per Santa Maria i l'Ajuntament fins al portal d'Elx i, pels carrers Llarg i de les Voltes, fins al baluard de Sant Carles.

Els regidors entraven ara normalment a l'Ajuntament per la plaça de la Fruita i, els dies que hi havia sessions extraordinàries i solemnes, hi acudien amb barques vistoses engalanades fins al peu de l'escala règia del palau municipal.

Tanmateix, quan va passar un cert temps, sense saber com, lentament, les aigües començaren a baixar fins que tornaren al seu nivell habitual i la ciutat, a poc a poc, sense sentir-ho, el seu ritme de tots els dies.

Quan els membres de la Reial Acadèmia Espanyola de Ciències van decidir prendre com a cota de referència per als plànols topogràfics de tota la península ibèrica el nivell de l'aigua de la mar en el port d'Alacant, de bon segur que devien ignorar els fets que aquí es relaten i els gravíssims perjudicis que podrien derivar-se per a la ciència si un dia o un altre es repetien.

Calduch, Joan – Jaén, Gaspar, *Un palau d'hivern*. 1988

Joan Vidal i la Casa Carbonell

L'arquitecte Joan Vidal Ramos va nèixer i va morir a Alacant el 1888 i el 1975 respectivament. Acabà els estudis d'arquitectura a l'escola de Barcelona el 1916, any en què s'instal·là definitivament a Alacant. Des de 1917 i fins al final de la Guerra Civil, Joan Vidal realitzà una obra individual amb més de 1400 projectes. L'arquitecte va ser l'encarregat de dissenyar la façana al mar de la ciutat, l'eixample, alguns edificis representatius i una gran quantitat de vivendes mitjanes. A més de la Casa Carbonell (1925) també va alçar la casa Lamagnière (1918), la seu de la Caixa d'Estalvis (1923), el Mercat Central (1912), l'Hospital Provincial (1924) o l'edifici de la Diputació (1928), entre d'altres...

L'edifici de la Casa Carbonell ocupa una illa de cases que mira a la mar. És el resultat de la reorganització urbana perquè abans hi havia el mercat de la Mar. Està dividida en dos nuclis d'escales amb dues vivendes per planta. Els patis centrals donen llum a les habitacions. L'any que s'inaugurà fou notícia perquè un hidroavió de correus procedent d'Orà s'estavellà contra una de les cúpules.

També la Casa Carbonell, un altre dels edificis idiosincràtics d'Alacant –situat a l'extrem oriental de l'Esplanada, davant per davant de l'Hotel Palas–, té una llegenda pròpia. I explica aquesta que, quan Pep ha de portar la seua filla Marieta vora el mar per raons de salut, va arribar a Alacant i va demanar allotjament al sumptuós Palas. El recepcionista, en veure que aquell viatger tenia aspecte de llaurador pobre, li va negar l'accés. En la discussió, Pep li va dir que no patiria, que es faria fora una barraqueta: una barraqueta que li llevaria la llum al luxós hotel i que tindria tantes finestres com dies té l'any. I va ser així que va manar construir la Casa Carbonell, amb les seues 365 finestres.

Joan Borja, *Llegendes del sud*, 2005.

Esplanada

Aquest passeig marítim que s'estén des de la Porta del Mar fins al passeig de Canalejas, és, potser, el més transitat de la ciutat. Es va construir damunt de l'antic dic en la primera meitat del segle XX i actualment és una de les imatges més representatives d'Alacant.

Els orígens de l'Esplanada daten del 1867, any en què es volgué higienitzar el malecó i instal·lar-hi un dels pocs punts verds de la ciutat; en aquell moment s'anomenà "Passeig d'Olade". A l'any següent, però, ja es deia "Passeig del Màrtirs", en record dels afussellats per la rebel·lió de Boné en aquell mateix lloc. L'any 1941, una volta acabada la Guerra Civil, el passeig rep el nom amb què ara el coneixem.

Alicante es una ciudad que parecía ofrecer su cuerpo al descuido, tendido hacia el interior, en la sombra, presentando su rostro al sol, apoyado en sus dos brazos, mirando al mar. El paseo de palmeras es su rostro y constituye al visitante su goce y tranquilidad; estar en Alicante es estar en la Explanada. Alicante vivía para ser la Explanada, para estar sentado allí.

Juan Gil Albert

Port d'Alacant

Des de l'edat mitjana el port d'Alacant ha tingut un paper decisiu en el comerç de la ciutat. I és, sobretot durant els segles XVI i XVII, i fins el XIX, que s'esdevé un dels ports més importants de la Mediterrània.

Durant la Guerra Civil el port d'Alacant es convertí en l'últim refugi de la República. S'hi van congreguar al voltant de quinze mil persones que tractaven de fugir en els vaixells mercants llogats pel govern republicà. La flota franquista aconseguí impedir l'aproximació de gran part de la flota, de manera que els refugiats quedaren a la mercé de les tropes italianes que ocuparen la ciutat i entregaren els ciutadans a les tropes de Franco. L'últim vaixell a salpar-hi amb refugiats fou l'Stanbrook. El port d'Alacant contemplà el final de la Guerra Civil i de la Segona República.

En el puerto de Alicante se habían reunido muchos miles de personas, pero ninguna tenía ganas de hablar. Nadie se atrevía ya a repetir que no, que no, que no, que no, no nos entregarán, no nos dejarán aquí, no pueden hacernos eso, vendrán a buscarnos, tendrán que mandar barcos, Blum, no, los franceses no, y los ingleses, a la hora de la verdad, tampoco, las democracias, los europeos, no pueden hacernos esto.. Ya nadie hablaba, ni siquiera los más sombríos, los que no se despedían de nadie mientras buscaban la pistola con dedos sigilosos, y se apoyaban el cañón en la sien, y disparaban, y los disparos sonaban, y los cuerpos caían al suelo como fardos, como bultos, como árboles talados a destiempo, y él miraba al mar, agua inmóvil, vacía, escuchaba los disparos, oía caer los cuerpos y no volvía la cabeza, no miraba, no veía no quería saber. A veces se escuchaban gritos, lamentos, sollozos de niños o de adultos que lloraban como niños. Los adultos no sabían llorar de otra manera en el puerto de Alicante y él miraba al mar para no ver, para no mirar, para no saber que otro español más había preferido morir a seguir viviendo en España, en la tierra donde había nacido, donde había crecido, donde se había enamorado y había visto nacer a sus hijos, en el país por el que había luchado durante tres años, por el que había pasado hambre y miedo y frío y la soledad insoportable de una guerra larga, en la patria por la que lo había arriesgado todo, por la que lo había perdido todo, por la que acababa de morir.